

Inledning

*Jag brukar ibland, lite skämtsamt, säga att
»jag är desertör från Frälsningsarmén».*

*För det låter bättre än att säga »jag har fått
sparken från en frivilligorganisation».*

Vad får en människa att våga ställa sig på scen och låta andra skratta åt en? Vad får en – åtminstone till det yttre – fullt frisk person att återvända upp på scen? Självhävdelse? I så fall en mycket underlig, ja pervers, sådan. Personen på scenen står helt oskyddad, helt naken, utan någon annans ord eller tankar, någon annans regi eller manus, att dölja sig med. Dessutom inbjuder personen oss att skratta åt det vi ser och hör. Det är knappast självhävdelse i någon normal mening. Mod, då? Nej – knappast det heller. Personen på scenen delar sina svagheter, sina tillkortakommanden och framstår verkligen inte som en speciellt modig person. Snarare är det en fegis, som ofta tar minsta motståndets väg och som här, inför en publik som säkert föraktar det, bekänner det.

Människan på scenen är komiker. Och människan på scenen är en pilgrim.

Innan jag började med komik arbetade jag som fältsergeant inom Frälsningsarmén, placerad som kårledare för en liten kår i södra Sverige. En *väldigt* liten kår. Ofta var vi färre än tio församlade när söndagen kom. Den lilla flock jag var herde för bestod dessutom av människor som var mycket äldre än jag själv. De flesta hade kunnat vara föräldrar till *mina* föräldrar. Några hade kunnat vara det till min farmor. Medelåldern var gott och väl över sjuttio.

Jag hade dagen efter min tjugofjärde födelsedag tillsammans med min hustru flyttat från Stockholm, den stad som dittills hade varit mitt hem och där syskon och föräldrar

fortfarande bor, och flyttat till Malmö för att jobba i en liten frälsningsarmékår några mil bort. Kulturkrocken som drabbade oss – både församlingen och mig och min hustru – var... ja, magnifik.

I denna miljö skulle jag predika. Och dessa predikningar skulle denna lilla flock tvingas att lyssna till. Jag var *inte* någon gammaldags, eldig predikant. Jag kunde *inte* språket från gamla tiders väckelsemöte. Jag kunde faktiskt inte ens spela dragspel. Eller piano. Jag spelade lite gitarr, men det var nästan lite pinsamt för några av de gamla damerna, som tyckte att det var ett kvinnoinstrument som passade strängmusikanter bättre.

Det bar sig inte bättre än att mina predikningar aldrig nådde längst bak i lokalen där folket satt och hukade och försökte att inte synas. Och det bar sig inte heller bättre än att några av de äldre, helt enkelt, till slut somnade. De hade tråkigt – och jag led. Möjligen hade vi kunnat hitta varandra där någonstans, i det gemensamma lidandet, men det blev inte så.

Något drastiskt måste göras. Det var ju trots allt deras odödliga själar det handlade om. Jag ringde min vän ståuppkomikern. Han kunde, eller ville, inte hjälpa mig. Istället hänvisade han mig till Lena Frisk, ståuppkomiker i Malmö, som just då hade börjat som mentor åt några andra »rookies». Jag fick numret, tackade och ringde Lena. Hon i sin tur var till en början skeptisk, men tog god hand om mig. Jag fick träffa både henne och de båda andra rookisarna och fick testa att skriva roligt. Att framföra roligheter. Till och med grundläggande saker som mikrofon-teknik. Och till slut – men alldeles för fort, enligt min mening – tvingade hon upp mig på Malmö Comedy Klubbs scen.

Det var riktigt, riktigt otäckt. Jag ville lära mig predika roligare, inte bli något slags komiker. Men Lena övertygade mig om att det jag hade att säga var tillräckligt kul och att det ju ändå bara handlade om några få minuter. Där stod jag – för första gången inför en betalande publik – en oktoberkväll på

Hipp i Malmö och skulle vara rolig på beställning. När skrat-
ten kom insåg jag att det *här* är min kyrka...

Samma vecka fick jag sluta jobba på Frälsis.

Syftet med den här boken är att söka upp det förlorade skrattet
i Kyrkan. Vart tog det vägen? Varför försvann det? Och inte
minst, kan det hitta tillbaka igen?

Om nu Kyrkan är satt som förvaltare av »det glada bud-
skapet», vilken roll borde glädjen ha? Och vilken roll borde
humorn ha, som en väg till just glädjen? En del tankar kom-
mer från kyrkohistorien, annat från dogmatiken (dvs »läran
om läran»), ytterligare annat från andra beröringspunkter
mellan teologi och kultur.

Jag har försökt att ge svar utifrån praktikerns (komikerns)
erfarenheter, snarare än teoretikerns (teologens). Det är för-
visso teologiska reflektioner så till vida att de tar avstamp i
frågor som rör tro och praxis för kyrkan, men jag får ändå inse
att jag är blott en simpel narr – inte lärare i teologi. Å andra
sidan är inte narrens erfarenheter av Gud, av tron eller av kyr-
kan mindre viktiga eller giltiga än någon annans.

Boken är också praktisk så till vida att den vill ge varje
»Guds narr» (för att låna en term från Franciskus av Assisi)
en del verktyg att fylla sin verktygslåda med. Det handlar om
handfasta råd och övningar för att jobba med humorn. Här
finns också några tankar som speciellt rör arbetet med humor
i församlingssammanhang (som ibland, tro det eller ej, skiljer
sig något från att jobba med humor på krogen eller på personal-
fester och kundträffar).

Jakten på det försvunna skrattet är – kort sagt – skriven för
dig som är intresserad av humorn och tron, för dig som vill
veta mer om narrens möte med Kyrkan – och för dig som
längtar efter en Gud med humor.

Humorn och Kyrkan

Ibland känns kyrkan som ett gammalt kylskåp

*fullt av gammalt skräp som skulle kastats ut
innan det började lukta.*

Frågar du människor om deras bild av kyrkan skulle du antagligen få många bra och intressanta svar: »Det är högtidligt att gå dit», »Det är snälla människor där», »Det är en trygg plats» och kanske till och med »Gud bor där». Men jag tror att få människor spontant skulle säga att kyrkan är rolig. Att det är en rolig och glad plats. Att det är där man skrattar tillsammans med sina vänner. Det är egentligen underligt.

Bibeln uppmanar oss gång på gång att fröjda oss och att vara glada. »Här börjar glädjebudet om Jesus Kristus, Guds son.»¹ »Varje dag var de endräktigt tillsammans i templet, och i hemmen bröt de bröd och höll måltid med varandra i jublande, innerlig glädje.»² Enligt Bibeln är glädje idealtillståndet för människan. Predikaren, vars författare annars kan förefalla lite negativ, erkänner till exempel att »jag insåg att det inte finns något bättre för dem än att vara glada och göra gott så länge de lever.»³ I profetiorna om den kommande Messias nämns att i hans rike ska gamla och unga jubla i glädje och sorgedräkten ska bytas mot festkläder,⁴ och när Jesu tjänst inleds så tar han fram profeten Jesajas bokrulle i synagogan och läser om de fantastiska sakerna som nu ska komma. Blinda ska se, de fångna ska bli fria, de fattiga ska fröjdas! Och sitt första under utför Jesus på en bröllopsfest där han förvandlar 600 liter vatten till vin för att festen ska dra igång på allvar! Varhelst Jesus sedan går fram blir människor helade, upprättade och framför allt glada. Det är i sanning ett glatt budskap (grek: *evangelium*) han har!

Glädjen var stor i den första kristna församlingen. Den första pingsten blev lärjungarna så glada att folk som såg dem

trodde att de var berusade. Paulus, apostel och författare till de flesta av breven i Bibeln, uppmanar gång på gång i sitt brev till församlingen i Filippi att de ska glädja sig. Själv sitter han i fångelse och väntar med sannolikhet på sin egen avrättning, men är glad. Han har gjort glädjen till livsstil och uppmuntrar nu församlingen i Filippi att göra samma sak.

I Bibelns absolut sista bok – Uppenbarelseboken – får vi reda på hur det kommer att gå vid tidens slut. Det underbara budskapet är att alla tårar för alltid ska torkas bort. Ingen sorg kommer att finnas där! Glädjen är målet.

Så gott som varje bok i Bibeln talar om glädje. Temat återkommer gång på gång, från Första Moseboks konstaterande att »allt var gott» till Uppenbarelsebokens »inga tårar ska finnas mer». Trots detta är det många som saknar erfarenheter av att det kan vara *glatt* i kyrkan, att det är roligt att fira gudstjänst. Vi har alla skäl att göra festen och glädjen till livsstil, men har avstått. Visst är det underligt...

Evangelium – det glada budskapet – har två odiskutabla, icke förhandlingsbara grundsanningar: korset och uppståndelsen.

Utan *korset*, Jesu försoningsdöd, förkunnar vi bara ett halvt evangelium. När man besöker medeltida kyrkor ser man vilken otrolig fokusering som finns på just korset. Krucifixet, avbilden av den korsfäste Jesus, är centralt placerad rakt i blickfånget för alla besökare.

Men evangeliets andra halva – uppståndelsen och glädjen över den – är lika viktig. Jesu liv före uppståndelsen är präglad av den ena upplevelsen efter den andra av fest och glädje. Gång på gång understryker han i ord och handling att gemenskapen med honom är fest.

Till och med när nattvarden instiftas, så sker det under en fest. »Gör detta till min åminnelse», uppmanade Jesus. Vad

innebär detta *egentligen*? Handlar det bara om att dricka ur en bägare vin och att äta en bit bröd i åminnelse av hans kropp och blod, eller innebär det *också* att fira en hel måltid, i glädje och i åminnelse av också hans gemenskap? De första kristna verkar ha haft en betydligt positivare inställning till glädje. De firade med en *fest*, en fest i åminnelse av den som gjorde festen till livsstil och som förklarade gemenskapen med Gud just i termer av en bröllopsfest.

I evangelierna kan vi läsa att de första som såg Jesus efter att han hade uppstått, det vill säga kvinnorna vid graven, »skyndade sig då bort från graven, under fruktan *och i stor glädje*».⁵

Hur mycket av den halvan av evangeliet ser vi idag? Vi inom kyrkan är tacksamma för Kristi försoningsdöd, men det verkar liksom stanna där. *Glädjen* över uppståndelsen, över Kristi seger över död och ondska, glömmes vi bort på något sätt. Jag har, genom åren, sett många bilder av Jesus i olika kyrkor, men ännu har jag inte sett en enda där han skrattar eller är glad. Är det inte underligt?

I början av 1500-talet uppstod två kyrkliga traditioner som oerhört tydligt anknöt till skrattet: *Risus Natalis* (ung. julskrattet) och *Risus Paschalis* (ung. påskskrattet).⁶

Risus Natalis kom snabbt att ändra karaktär till sång och glädje – snarare än det »skratt» som namnet antyder – medan *Risus Paschalis* däremot behöll ett större inslag av skämt och humor. Under detta »påskskratt», som firades på påsksöndagen, berättade prästen roliga anekdoter i sin predikan, ämnade att locka till skratt. Att just locka och uppmuntra till skratt hade två funktioner. Dels firade man att fastan var över, dels blev man genom skämtet och skrattet påmind om Kristi seger över döden och helvetet. Den bakomliggande teologiska tesen var att när Fadern uppväcker Sonen från de döda, är detta ett spratt gentemot djävulen.

Idag finns kyrkobyggnaderna med sina vackra krucifix kvar. Nattvarden fortsätter att »firas» och fortsätter att påminna oss om »den första halvan» av evangeliet. Men traditionen med påskskratt förbjöds på 1600-talet och har sedan dess mer eller mindre försvunnit. Humorns profetiska funktion, att locka till skratt och fest för att peka på vem Jesus faktiskt är, finns idag knappt kvar ens som ett minne i kyrkans medvetande. Påskskrattets funktion, det trotsiga skrattet rätt upp i synen på djävulen, är evangeliets andra sida. Varför har vi glömt bort skrattet som en påminnelse om och en proklamation av den uppståndne Jesus?

Reformatorn John Calvin skriver »...Tacksägelse [kan inte] existera utan att glädje förnimmes. Men om lovet till Herren och tacksägelse endast kan utgå från ett glatt och lyckligt hjärta, finns inget som borde kunna avbryta eller störa dessa känslor i oss. Det står klart hur viktigt det är att balansera bitterheten i korset med andlig glädje.»⁷

Termen »andlig glädje» är inte Calvins egen. Han lånar den av den helige Franciskus, medeltida munk och grundaren av Franciskanerorden.

*Quid enim sunt servi Dei nisi quidem
ioculatores eius,
qui corda hominum erigere debent
et movere ad laetiam spiritualem?*

Vad är väl Guds tjänare annat än Hans narrar,
vars gärning det är att dra hjärtana uppåt
och fylla dem med andlig glädje?

Den kristnes roll är alltså att fylla sina medmänniskors hjärtan med »andlig glädje». Men är det detsamma som att använda humor? Eller annorlunda uttryckt – förmår humorn att förmedla andlig glädje?